

Victor NEUMANN, Miodrag MILIN

Timișoara

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-131-6, 16 (2011), p.491-497

Profesional paper

REFORMA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI: PROIECTUL ELITELOR INTELECTUALE DIN ROMÂNIA

Ce înseamnă integrarea europeană pentru viața academică din România? Ce schimbări va produce aceasta? Sînt pregătiți profesorii? În ce condiții se va putea produce reforma universitară? Ce avantaje și dezavantaje ale integrării europene se vor repercuta asupra studentului român? Ce elemente de comportament social și profesional ar trebui corectate de către studentul român? Care va fi statutul elitelor în viitor?

Pentru profesorii-cercetători înseamnă oportunități de studiu, cooperare în echipe transfrontaliere, tipărirea propriilor rezultate științifice în reviste academice recunoscute și în edituri universitare de renume. Integrarea presupune însă un mare efort de cunoaștere. O parte a profesorilor au înclinație pentru studiu continuu, sînt formați pentru competiții profesionale ori le face plăcere să se supună confruntării informațiilor, ipotezelor, ideilor și interpretărilor. Există însă și un segment care nu face efortul de a participa la viața academică națională și internațională, refuză să învețe o limbă de circulație, nu are înclinații pentru a se documenta și pentru a face cercetare. Din păcate, observ că sînt destui tineri care procedează astfel, ascunzîndu-se în spatele cîte unui profesor, la rîndul său, mediocru. Ei refuză să urmeze un stagiu de pregătire pre- sau postdoctorală într-una din instituțiile universitare europene. În ultimii ani au apărut numeroase oportunități de studiu în Occident și pentru fiecare nivel, iar ele trebuie valorificate mai ales în cazul noii generații de universitari. Un cercetător autentic se formează după mulți ani de studiu și în acest sens cred că nu putem să ne așteptăm ca reala pregătire academică și rezultatele să fie substituite de spiritul revoluționar.

Universitarul european autentic este autorul unui număr de contribuții științifice omologate de colegi cu experiență, este cel care a publicat lucrări de referință, cel care participă la congrese internaționale și susține prelegeri sau cursuri în medii similare din

alte țări decît aceea de origine. De obicei, el este prezent în programele de cercetare și predare atît acasă, cît și în lume. Nu în ultimul rînd, pasiunea pentru propria disciplină joacă un rol important în carieră. Nu peste tot exigențele sînt la fel de ridicate, dar oriunde regulamentele sînt respectate, astfel încît universitatea nu este și nu poate fi o simplă instituție de funcționari. Schimbările dorite în universitățile din România se vor produce în momentul în care se va înțelege de către guvernanți și societate că aceste instituții reprezintă emblema societății. De anvergura lor culturală și științifică depinde reforma României atît la nivelul elitei, cît și la acela al masei. De buna lor activitate, de rezultatele și faima lor depinde recunoașterea noastră în lume. Cu alte cuvinte, integrarea universitară este legată de schimbările profunde în administrația patrimoniului lor, în promovarea criteriilor de performanță și în selectarea cadrelor didactice.

Învățămîntul superior românesc a beneficiat de cîteva încercări de reformă, dar ele niciodată nu au fost îndeajuns fundamentate, iar deciziile în scopul reformării sistemului doar arareori au ținut seama de potențialul uman, de dotările materiale și management-ul particular al instituțiilor de învățămînt academic. S-a văzut că înnoirile nu sînt posibil de impus printr-un simplu joc al deciziilor birocratice ori al intereselor de moment ale clasei politice. Actul pedagogic se bazează pe un bagaj cultural, respectiv, pe moșteniri culturale. În genere, el permite modificări curriculare, metodologice și conceptuale mai lente decît în alte sectoare și aceasta numai pe bază de argumente solide. Trebuie știut că universitățile au fost dintotdeauna mai conservatoare, ceea ce nu le avantajează acum cînd procesul de schimbări le este impus de sus în jos, trebuind realizat într-un timp record. În condițiile optării pentru integrare europeană, problema care se pune este aceea a calității actului de învățămînt, a stilului de lucru al studenților, al asumării metodei și disciplinei de studiu, al administrării patrimoniului universității. Dacă vom examina viața unui student pe parcursul unei zile sau a unei săptămîni vom vedea că preocupările lui extrauniversitare acoperă un timp mult mai mare decît preocupările de studiu. E adevărat, pe unii îi împinge sărăcia la adoptarea formulelor clasice de supraviețuire, împrejurare în care practică diferite munci sezoniere, cel mai adesea fără nici o legătură cu profilul studiilor lor. De aici, absența îndelungată de la cursuri și, în multe situații, imposibilitatea de a face față minimelor exigențe. Avantajele integrării vor fi vizibile în cazul studenților buni la învățătură,

curioși, înclinați să întrebe și să dialogheze, avînd un trai decent. Referințele lor culturale și sociale preluate din familie vor fi și ele de bun augur în adaptarea sau la rigorile unei profesii. Avantajele vor fi dictate adesea și de pregătirea liceală, ce dă șanse mai mari viitorului student de a se orienta în mulțimea de informații și interpretări pe care sistemul academic le promovează. Acest din urmă aspect mă face să cred că tradițiile pedagogice și formatoare vor fi importante în construcția personalității tînărului. Superficialitatea, complexe de superioritate sau inferioritate pe care o parte dintre studenții noștri și le-au însușit din mediile sociale frecventate ori atenția minoră (eventual, lipsa de atenție) acordată formării caracteriale și comportamentale în familie le vor fi nefaste în evoluția pe durată medie și lungă. Avantajele, respectiv, dezavantajele educației – din casă și pînă la nivelul învățămîntului primar-gimnazial și superior - se vor vedea în viitoarea activitate profesională și instituțională. Învățătura temeinică nu este o valoare foarte des întîlnită în mediile studențești din România de astăzi. E bine de știut însă că ea este vizibilă la mulți tineri din statele europene dezvoltate.

Ca peste tot în lume, sectorul acesta este mai conservator, iar înnoirea lui presupune timp. Chiar și așa, sînt discipline de învățămînt și de cercetare unde lucrurile merg și vor merge mai bine: fizică, chimie, matematică. Există universitățile politehnice, unde discipline precum automatica și calculatoarele, electronica și electrotehnica, telecomunicațiile, se situează la un nivel bun și unde dezvoltarea relațiilor de cooperare cu firmele multinaționale va aduce multe schimbări de calitate. Văd ce se întîmplă la Politehnica din Timișoara și aceasta mă face să cred că speranțele sînt îndreptățite și că învățămîntul academic va deveni mai performant decît este el acum, mai prezent pe “piața” științifică europeană. Fără să fie încă stimulate de aplicarea criteriilor de performanță, științele umaniste au și ele disponibilități pentru receptarea și aplicarea valorilor pedagogice și științifice europene. Afirmarea unor domenii de studiu a fost motivată de schimbările din 1989 și de înființarea ori reînființarea unor catedre și facultăți. Mă gîndesc la psihologie, sociologie și limbi moderne aplicate, dar și la studii culturale, de filozofie și de istorie. Mai încet decît științele exacte ori tehnice, umanioarele probează, pe ici, pe colo, chiar o schimbare a orientării. Ele au început să conștientizeze propria lor importanță în despărțirea de ideologii și politici, în formarea reperelor metodologice și a conceptelor utile comprehensiunii. Au

fost împrejurări în care acestea au primit un impuls din partea profesorilor care au parcurs stagii de pregătire în Europa și America. Inițiativele lor privind deschiderea și cooperarea cu universitățile occidentale trebuie nu numai luate în considerare, dar și încurajate. Există o dinamică a relațiilor internaționale, vizibilă în marile centre universitare din România. Se vede o preocupare reală a unui grup de oameni de știință români (e adevărat, deocamdată, minoritar și despre care media știe relativ puține lucruri) pentru a intra în comunitatea academică europeană și mondială. Lucrul acesta va fi mai des luat în considerare pe măsură ce ne vom apropia din punct de vedere al management-ului instituțional de cerințele academice europene, pe măsură ce vom adopta la nivel de colectivitate universitară principiile ce stau la baza studiilor și rezultatelor autentice. Dar și o dată cu stabilizarea societății și cu dezvoltarea instituțiilor administrative locale și regionale. Doar cooperarea strânsă între diferitele sectoare amintite poate fi productivă în mutațiile de anvergură ce ni se impun. Trist este că tinerii dotați pentru știință și pedagogie universitară sînt puțini și adesea preferă să plece în străinătate ori să se angajeze în instituții ce le aduc beneficiile materiale necesare subzistenței. De unde rezultă că fără un sistem de salarizare adecvat și fără stimularea materială a tuturor acelor universitari care dau prestigiu mediului academic vom intra într-o criză de proporții. Sînt universități care au un nivel profesional scăzut, dar beneficiază de aceeași alocare bugetară ca universitățile cu lungă tradiție și cu rezultate notabile. Adaptarea segmentului mediu de cadre didactice la principiile ce ghidează viața universitară e o chestiune de timp și, din păcate, aceasta nu a devenit o prioritate. Probabil, concurența profesorilor din alte state europene va stimula amintitul proces. Implicarea profesorilor și a studenților în proiecte europene va aduce rezultate ce vor fi omologate în Uniunea Europeană. Ele pot stimula dezvoltarea și competiția interuniversitară din România.

Multiplăcarea programelor curriculare internaționale, respectiv, cooperarea cu universitățile europene trebuie să devină un reper în procesul de învățămînt. Sigur, e nevoie nu doar de criterii și selecție mai riguroasă a profesorimii, dar și de marketing și administrație de calitate. O dată condițiile materiale îmbunătățite, angajarea în echipe mixte de studiu va atrage după sine contribuții științifice notabile. Va fi de dorit ca, în temeiul meritelor lor, universitarii și universitățile din România să obțină premii internaționale. Apelînd la un exemplu invocat într-un recent discurs de profesorul Andrei

Marga¹, Nobelul aduce punctaje serioase în competiția pentru un loc în primele 500 de universități din lume. Pînă la Nobel însă, este important să creăm un cadru adecvat și aici administrația statală are reștanțe mari și responsabilități enorme. De reformele propuse de ea și de noile legi favorabile reformei învățămîntului depinde multiplicarea profesioniștilor de prima mînă, respectiv, formarea noului segment universitar. Elaborarea legilor propunînd reforma învățămîntului este complexă și ea va trebui să ia în considerare societatea, formele posibile și necesare de cooperare, urmărind implicarea a cât mai multor actori în dezvoltarea și afirmarea universităților. Și aici, obiceiul occidental trebuie preluat și aplicat. Inițiativa privată în scopul îmbunătățirii condițiilor de studiu ale studenților și profesorilor este binevenită și aceasta se poate materializa în numeroase avantaje reciproce. De ce merită să insistăm asupra acestui aspect? Pentru că segmentul social dedicat studiului, științei, inovației, tehnologiei, cunoașterii teoretice este singurul capabil să pună la dispoziția națiunii marile idei și expertize și contribuții de care are nevoie societatea în dezvoltarea și integrarea ei europeană. Multiplicarea oportunităților de cercetare depinde de cooperarea inteligentă și profesionistă a personalului auxiliar, caz în care idealul este să existe un parteneriat de calitate și onest în cadrul fiecărei universități. Cum știm, calitatea este legată de o salarizare atractivă, inspirată de criteriile de performanță academică. În niciun caz, ea nu are nimic în comun cu vechimea în muncă ori într-o instituție similară, așa cum este încă stipulat și astăzi în sistemul legislativ ce ne statuează condiția materială. Deși îmbunătățiri de suprafață se văd, doar investițiile masive în resurse umane și în relație cu meritele fiecăruia pot schimba statutul personalului academic. În sfîrșit, egalitatea alocării bugetare pentru instituții care nu sînt de același rang academic, ca și ideea veniturilor egale ale profesorilor indiferent de performanțe este nocivă pentru că nu recompensează meritele și nu stimulează competiția. Este adevărat că trebuie să avem egalitate de șanse, să avem posibilități de dezvoltare egală. În rest, este de dorit să menajăm libertatea de gîndire și de acțiune a fiecărui individ. Altminteri, distrugem inițiativa, ambiția și tensiunea necesară gîndirii originale. Între noi, oamenii, există diferențe notabile. Sîntem unici și irepetabili, cum spunea marele savant Konrad Lorenz! Iată de ce formele administrative lipsite de principii,

¹ Vezi o parte din ideile, propunerile și evaluările de referință în problema învățămîntului românesc la Andrei Marga, *Speranța rațiunii. Interviuuri*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2006, 412 p.

încălnate spre instituirea numitorului comun în privința personalului sînt dezastruoase. Diferențele sînt date de criteriile de selecție a rezultatelor și de exigența verificării lor. Doar în asemenea condiții se naște o reală scară a valorilor. Ierarhiile astfel gîndite și formate sînt singurele capabile să aducă mutațiile fundamentale în sistem. *Și, să nu uit, de aceste transformări în sistemul educațional superior depinde întreaga dezvoltare a societății române pe termen mediu și lung.*

Vor fi interesate marile universități din lume să-și deschidă filiale în România? Nu ne așteptăm ca lucrul acesta să se petreacă imediat sau ca el să fie posibil în orașele în care au luat ființă universități în ultimii ani și în care lipsesc intelectualii creatori, mediul socio-cultural atractiv și minima infrastructură necesară cooperării culturale și științifice transfrontaliere. În schimb, instituții academice occidentale vor fi interesate de centrele universitare tradiționale ale României, București, Iași, Cluj și Timișoara. Cooperarea se va concretiza în linii de studii utile pregătirii personalului din noile întreprinderi multinaționale, în programe comune de master, în mișcarea studenților. Se vor înmulți profesorii europeni și americani care vor preda la noi și se vor dezvolta echipe de cercetare sub patronaj mixt. Centre propriu-zise vor apărea în măsura în care demonstrăm că putem asigura parteneriate credibile și în cazul în care probăm că plurilingvismul este o calitate mai des întîlnită în Europa de Est, respectiv, în România, decît în statele vest-europene. Înființarea de centre universitare occidentale în Europa de Est o găsim de bun augur, mai ales pentru că astfel se va înțelege mai repede și mai exact importanța sectorului pedagogic, rostul său enorm în formarea și integrarea fostelor societăți comuniste în cultura politică occidentală liberală, civică și multiculturală.

În condițiile unui mediu social așezat, curiozitatea și dinamismul studenților, mintea deschisă și lipsa de prejudecăți sînt atu-uri importante. Speranța ca o nouă generație să fie mai bine pregătită, mai activă și mai matură decît precedenta este legitimă. Doar că aceasta depinde nu doar de flerul tinerilor, de orientarea lor ideologică, ci mai ales de nivelul de înțelegere al lucrurilor și al oamenilor, de principiile însușite în familie și în școală, de filozofia de viață a majorității, de contextul politic și de stabilitatea economică. E bine să înțelegem că nu putem aștepta toate rezolvările de la un singur segment social. O națiune este ceva mai

diversificată social și intelectual și ea se bazează pe toate categoriile de vîrstă. Apoi, simpla valoare biologică nu atrage după sine nici calitate umană, nici etica muncii și, deci, nici rezultate spectaculoase. Cunoașterea și aspirațiile individului derivă din setul de valori al grupului uman din care s-a născut. Culturile mature acordă o atenție deosebită limbajelor intelectuale și principiilor ori valorilor ce sînt răspîndite și însușite prin intermediul lor. În felul acesta se multiplică un ideal și se induce necesitatea convergenței opiniilor ce animă individul și colectivitățile naționale, respectiv, aceea europeană. Tinerii reprezintă segmentul cel mai dependent de un asemenea proces cognitiv. Prin urmare, învățămîntul românesc, prin extensie aș spune acela est-european, ai domă disciplinelor și creațiilor culturale, trebuie să-și reconsidere prioritățile. El va fi nevoit să pună în aplicare reforme serioase spre a promova o alternativă viabilă la actuala pedagogie conservatoare, reticentă față de noile limbaje social-politice. El va trebui să accepte regîndirea și reșezarea codului cultural și comportamental. *Prin reorientarea educației în sensul formator amintit – dotarea și supradotarea sînt de la sine înțelese - este îndreptățită speranța ca tinerii să intre în categoria marilor contributori la modernizarea profundă a societăților lor. Tot astfel, ei vor avea șansa de a deveni coparticipanți la marile proiecte ale construcției europene și mondiale.*